

Potencijali i razvoj ruralnog i agroturizma Moslavine

Molnar, Noemi

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:471659>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-05**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za interdisciplinarne, talijanske i kulturološke studije

NOEMI MOLNAR

POTENCIJALI I RAZVOJ RURALNOG I AGROTURIZMA MOSLAVINE

Završni rad

Pula, rujan 2021. godine

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za interdisciplinarne, talijanske i kulturološke studije

NOEMI MOLNAR

POTENCIJALI I RAZVOJ RURALNOG I AGROTURIZMA MOSLAVINE

Završni rad

JMBAG: 0303085378, redoviti student

Studijski smjer: Kultura i turizam

Predmet: Posebni oblici turizma

Znanstveno područje: Interdisciplinarne znanosti

Mentor: doc. dr. sc. Nataša Urošević

Pula, rujan 2021. godine

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, NOEMI MOLNAR dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom POTENCIJALI I RAZVOJ RURALNOG I AGROTURIZMA MOSLAVINE koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli _____ godine

Potpis

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana NOEMI MOLNAR, kandidat za prvostupnika KULTURE I TURIZMA ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli _____ godine

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Predmet istraživanja.....	1
1.2. Svrha i cilj rada.....	1
1.3. Metode istraživanja i izvori podataka	2
1.4. Sadržaj i struktura rada	2
2. Pojam ruralnog i agroturizma.....	2
2.1. Ruralni i agroturizam kao selektivni oblik turizma	5
2.2. Vraćanje selu i ruralnim područjima	8
3. Prirodno - geografska obilježja Moslavine	10
3.1. Potencijali i razvoj ruralnog i agroturizma u Moslavini.....	11
3.2. Produljenje turističke sezone na ruralnim područjima	17
4. Primjeri dobre prakse i komparativna analiza	20
4.1. Edukacijska farma i Seoska kuća La Buca	21
4.2. Seoski turizam Kezele.....	23
4.3. Komparativna analiza.....	27
5. ZAKLJUČAK.....	29
POPIS LITERATURE	31
POPIS PRILOGA.....	32
SAŽETAK	34
SUMMARY	35

1. UVOD

1.1. Predmet istraživanja

Potencijali razvoja ruralnog i agroturizma na kontinentu još uvijek nisu adekvatno valorizirani kao u maritimnom dijelu Republike Hrvatske. Kao oblici turizma u ruralnim područjima, koja su sa svojim prirodnim i kulturnim resursima temelj za kvalitetan i funkcionalan razvoj turizma, ruralni i agroturizam počeli su se razvijati tek u novije vrijeme te im je zato bila pridana manja važnost nego maritimnom turizmu. Hrvatska ima bogatu i značajnu prirodno - geografsku i sociokulturnu resursnu osnovu za kvalitetan razvoj turizma u svim regijama, a ne samo u maritimnom području.

Predmet istraživanja ovog završnog rada je način valorizacije resursne osnove kontinentalnog područja i potencijali razvoja ruralnog i agroturizma na primjeru Moslavine. Valja napomenuti da ruralnom prostoru Republike Hrvatske pripada 91,6% njezina teritorija, što je izuzetan resurs za razvoj ruralnog turizma, no potrebna je bolja promocija, ulaganje te održiva valorizacija bogate kulturne i prirodne baštine kroz cijelu godinu. Pandemija COVID-19 potaknula je turiste na sve češće korištenje aktivnosti i sadržaja u opuštenim i mirnim ruralnim područjima, koji omogućuju bijeg od stresne svakodnevice. Smještaj u srcu prirode, nezagađeni zrak, domaća tradicionalna gastronomija, kušanje vina i ostalih delacija, edukacija, uključenost u tradicionalne zanate te upoznavanje s načinom života stanovnika u ruralnim područjima koje je aktualno u svim godišnjim dobima, prednost je ruralnog i agroturizma u Moslavini.

1.2. Svrha i cilj rada

Svrha rada je ustanoviti značaj ruralnog i agroturizma Moslavine u postizanju uspješnijeg i aktivnijeg odmora koji je pogodan za život, rad i boravak u prirodi, za razliku od života u užurbanim gradskim sredinama.

Cilj ovoga rada je predstaviti potencijale i razvoj turizma u ruralnim područjima Moslavine te istražiti njihovu povezanost s produljenjem sezone i turističkih dolazaka tokom cijele godine. U istraživačkome dijelu rada analizirat će se Seoski turizam Kezele te usporediti s Edukacijskom farmom i Seoskom kućom La Buca.

Istraživačke hipoteze su sljedeće:

- H1: Ulaganje u infrastrukturu, promocija i razvoj zaokruženog turističkog proizvoda bitni su za razvoj ruralnih destinacija na kontinentu.

- H2: Potencijali i razvoj ruralnog i agroturizma Moslavine baziraju se na zavičajnoj baštini, gastronomiji i enologiji.

1.3. Metode istraživanja i izvori podataka

Znanstvene metode koje su korištene pri pisanju završnoga rada jesu: induktivna, deduktivna, metoda analize, metoda deskripcije i metoda kompilacije.

Izvori podataka koji su korišteni za pisanje ovoga završnoga rada su: stručne knjige i znanstveni članci iz područja ruralnog turizma i agroturizma. Također, korišteni su i internetski izvori koji su usko vezani uz temu istraživanja.

1.4. Sadržaj i struktura rada

Završni rad sastoji se od ukupno pet poglavlja. U prvome poglavlju predstavljena je tema rada. U drugome poglavlju definirani su pojmovi ruralnog i agroturizma kao selektivni oblici turizma. U tome poglavlju obrađen je i fenomen povratka ljudi na selo i ruralna područja što je danas sve češća tema. U trećem poglavlju opisan je prirodno - geografski položaj moslavačke regije te su istraženi potencijali i razvoj ruralnog i agroturizma Moslavine, što je ujedno i tema ovoga rada. U istome poglavlju iznesena je situacija koja je danas vrlo česta tematika, a to je produljenje turističke sezone u ruralnim područjima. U četvrtom poglavlju analiziran je primjer dobre prakse na području Moslavine, a to je Seoski turizam Kezele, koji je kompariran s Edukacijskom farmom i Seoskom kućom La Buca blizu Bergama u Italiji. U šestome poglavlju iznesen je zaključak cijeloga rada, a na kraju se nalaze popis literature i popis priloga korištenih u radu.

2. Pojam ruralnog i agroturizma

Ruralni turizam skupni je naziv ili najširi pojam koji obuhvaća različite aktivnosti, turističke usluge i oblike turizma koji su specifični za ruralni prostor, što uključuje: lovni i ribolovni turizam, odmorišni, sportsko – rekreacijski, gastronomski, eno - gastronomski, seoski, zdravstveni, ekoturizam, agroturizam, kulturni turizam te avanturistički turizam. Ovakvi posebni oblici turizma javljaju se izvan gradova i urbanih sredina u kojima se razvija masovni turizam, a uvjetovani su zanimljivim atrakcijama koje se nalaze u ruralnom području. Iznimno važna u ruralnom turizmu prije svega je interakcija proizvodnje tradicionalnih proizvoda i poljoprivredne proizvodnje, prezentiranje tradicije, baštine, tradicijske gastronomije i turističkih usluga turistima

koje zanima korištenje već postojećih resursa. Osnovne djelatnosti koje definiraju ruralni turizam su ugostiteljstvo, koje uključuje pripremu i usluživanje hrane i pića te pružanje usluga smještaja. Što se tiče definicije onog „ruralnog“ u ruralnom turizmu, razne države različito primjenjuju posebne kriterije koji se često temelje na: gustoći naseljenosti, rasprostranjenosti te fizičkim i sociokulturnim obilježjima.¹

Prvi osnovni kriterij je da smještaj domaćinstva mora biti u prirodnom okruženju, selu ili malome gradu, tj. tradicionalnom naselju s manje od 5000 stanovnika. Ruralno okruženje mora imati izražena obilježja tradicionalnog poljodjelstva ili izuzetne prirodne vrijednosti, kao što su npr. parkovi prirode ili slično.

Također je bitan kriterij kvalitetne zaštite životne sredine, miran i tih položaj bez buke i zagađenja, a to znači da su prihvatljivi mirisi i buka karakteristični za tradicionalnu poljoprivrednu proizvodnju. Autentičnost smještajnog objekta i ambijenta te gostoljubivost kao osobna briga domaćina o gostu vrlo su važni turistima i domaćim posjetiteljima za ostavljanje dobrog dojma.

Ruralni turizam specifičan je i po malim kapacitetima smještajnih jedinica, a gornja granica kapaciteta iznosi 40 kreveta. Za turiste je zanimljiv kriterij povezanost s lokalnom zajednicom i tradicionalnom kulturom, a minimalna je integriranost aktivnosti u okvire zajednice iz okruženja, uz mogućnost ostvarivanja kontakta s lokalnim načinom života. Lokalni proizvodi i gastronomija moraju biti dostupni, a također i kultura tj. folklor, zanatski proizvodi, običaji i nasljeđa. Sve se to provodi uz poštivanje propisanih kriterija u ocjenjivanju te društvene i socijalne održivosti u kontekstu multifunkcionalnih aktivnosti u ruralnome području.

Možemo zaključiti da je turizam na ruralnome području oblik turizma koji podrazumijeva privremeni boravak posjetitelja i turista u seoskoj okolini koja posjetiteljima i turistima, osim prirodnog ambijenta i čistog zraka, pruža mnoštvo različitih mogućnosti sudjelovanja u aktivnostima seoskog života, kao npr. timarenje goveda i berba grožđa, što Moslavina i nudi. Također, neizostavne su prigodne i blagdanske svečanosti, pokladni običaji i ostale tradicionalne manifestacije koje turisti mogu doživjeti. Uz tradicionalnu prehranu i pića, turisti koji odluče boraviti više dana na seoskom turizmu imaju priliku boraviti u sobama ili ostalim tradicionalnim smještajnim kapacitetima.²

¹ Baćac R.: *Priručnik za bavljenje seoskim turizmom - Korak po korak od ideje do uspješnog poslovanja*; Ministarstvo turizma Republike Hrvatske; Hrvatska, 2011., str. 17.

² Demonja D.: *Ruralni turizam u Hrvatskoj s hrvatskim primjerima dobre prakse i europskim iskustvima*;

Na seoskim gospodarstvima postoji mogućnost registriranja obiteljskog poljoprivrednog gospodarstva za usluge smještaja, pića, domaće prehrane, rekreacije i zabave. U Hrvatskoj se takav oblik selektivnog oblika turizma naziva seoski turizam ili točnije agroturizam, koji je dio ruralnoga turizma. Kada je riječ o definiciji seoskog turizma, pravilno je istaknuti da korijen izraza dolazi od riječi seljak, koji je zajedno sa svojim poljoprivrednim gospodarstvom vlasnik ovakvog selektivnog oblika turizma.³

Kada se spominje agroturizam, ključne riječi u definiciji su „farma“, „ruralno područje“ i „poljoprivredno gospodarstvo“, stoga ga autori definiraju kao specifičan oblik turizma koji turistima pruža usluge rekreativnih sadržaja te usluge privremenog smještaja na radnoj farmi. Agroturizam je također skup usluga, aktivnosti i pogodnosti koje pružaju lokalni stanovnici ruralnih sredina i poljoprivrednici kako bi svim snagama privukli turiste u ruralno područje te na taj način ostvarili dodatan prihod za daljnje poslovanje. Agroturizmom se stječe iskustvo o mjestu, lokalnom stanovništvu, obrazuje se, bavi se aktivnostima unutar seoskog gospodarstva te se promiču njihovi proizvodi.

Osnovna djelatnost na seoskom gospodarstvu je poljoprivreda, a usluge lokalnim posjetiteljima i turistima su dodatna djelatnost, što će biti objašnjeno u dijelu završnoga rada gdje su navedeni primjeri dobre prakse.⁴ Kako bi seosko gospodarstvo funkcionalno moglo pružati dodatne usluge turistima, kao što su usluge smještaja, tradicionalne i domaće gastronomije, obilazaka i zabave, ono mora biti adekvatno organizirano i opremljeno stručnim educiranim osobljem, koje je spremno u svakom trenutku pružiti takve usluge. Posebno su zanimljivi neobični smještajni kapaciteti koje pruža agroturizam ili seosko gospodarstvo, na primjer pastirske kućice, sjenici i ostali objekti u kojima seljak povremeno boravi, a koji su turistima vrlo zanimljivi za boravak na višednevnim turama u ruralnome području.

S obzirom na usluge, razlikuju se seoska gospodarstva ili agroturizmi koji pružaju:

- samo usluge prehrane,
- samo usluge smještaja i
- prehrane i smještaja;

a s obzirom na objekte, turisti na agroturizmu mogu ostvariti odmor u:

- ruralnim kućama tradicionalne arhitekture,

Meridijani, 2016., str. 24.

³ Démonja D.: *Ruralni turizam u Hrvatskoj s hrvatskim primjerima dobre prakse i europskim iskustvima*; Meridijani, 2016., str. 26.

⁴ Tubić D.: *Ruralni turizam: od teorije do empirije*; Visoka škola za menadžment u turizmu i informatici u Virovitici, Virovitica, 2019., str. 78.

- u ruralnim apartmanima i sobama tradicionalne arhitekture,
- u ruralnim apartmanima i sobama moderne arhitekture,
- u obiteljskome ruralnom hotelu i
- na poljoprivrednom gospodarstvu s ekološkom ponudom.

U agroturizmima u kojima se pružaju isključivo usluge prehrane, govori se o obliku agroturizma namijenjenom posjetiteljima i turistima koji žele probati tradicionalna, domaća i regionalna jela i napitke. Posluživanje hrane i pića obavlja se u specijaliziranim objektima koji su uređeni i opremljeni u skladu s već spomenutom tradicionalnom arhitekturom. U agroturizmima ili obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima posjetiteljima i turistima mogu se pružiti i kompletni paketi usluga koji su vrlo privlačni i ekonomski isplativiji, a uključuju sve prethodno spomenute usluge. Turisti se mogu uključiti u poljske radove, radionice kuhanja i zanata te u rekreacijske i druge sadržaje koji se organiziraju na agroturizmu ili bližoj okolini. Zaključno, na agroturizmima, turistički je proizvod direktno povezan s agrarnim boravkom, agrarnim proizvodima i agrarnom okolinom te je, prije svega, potaknut avanturističkom potrebom suvremenog turista za boravkom u seoskom ambijentu, kušanjem tradicionalnih jela te potragom za izgubljenim duhovnim skladom i integritetom, pritom naravno doživljavajući ogromni kontrast života van urbanih sredina.⁵

2.1. Ruralni i agroturizam kao selektivni oblik turizma

U nastavku će se definirati pojam i specifičnosti selektivnih oblika turizma, a zatim će se opisati ruralni i agroturizam u okviru razvoja turizma posebnih interesa.

Pojam selektivnog turizma ili turizma posebnih interesa pojavio se početkom sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća, kao sinonim za odgovorni ili održivi turizam koji je proizašao kao odgovor na probleme u suvremenom turizmu koji su uzrokovani masovnim ili „hard“ turizmom te njegovom infrastrukturom. Tako se danas traže odgovori i rješenja upravo u razvoju selektivnih ili alternativnih oblika „soft“ turizma, odnosno turistička putovanja i obilasci koji nisu masovni i bezlični. Pod pojmom turizma posebnih interesa podrazumijevaju se ona putovanja čiji je prvenstveni razlog ili cilj ostvarenje posebnog interesa koji turist ima te uživanje u istome, a to na primjer može

⁵ Demonja D.: *Ruralni turizam u Hrvatskoj s hrvatskim primjerima dobre prakse i europskim iskustvima*; Meridijani, 2016., str. 27.

biti fizička aktivnost, hobi kojim se turisti bavi, zanimanje za određenu vrstu destinacije i atrakcije ili zanimanje za određenu temu koju pruža destinacija.⁶ U ovaj oblik turizma svrstavaju se posjetitelji i turisti, tj. potrošači u turizmu čije je putovanje potaknuto prije svega željom za novim lokalitetima i destinacijama te autentičnim proizvodima.

Zanimanje turista za posebne oblike turizma započelo je opadanjem zanimanja za klasično ljetovanje na moru zbog previsokih ljetnih temperatura, te bojazni o utjecaju sunca na zdravlje kože. Tako se sve više turista odlučuje izabrati sadržaje u lokalnoj zajednici, tj. aktivni odmor, za razliku od uobičajenog izležavanja na plaži. Dakle, kada se promatra u cjelini, turizam posebnih interesa predstavlja onu poželjnu reakciju na masovni turizam i to prije svega zbog svog još uvijek ograničenog obujma, karakteristika turista i načina izvođenja putovanja.⁷ Opće je poznato da su posebni oblici turizma etičniji i održiviji s obzirom na masovni turizam, prije svega zato što su takva putovanja pretežito individualna ili turisti putuju u manjim grupama. Razdvojenost turista unutar posjećene destinacije smanjuje njihov ukupni pritisak na određene lokalitete i atrakcije, a mnogo manje ometaju i redovan život lokalnih stanovnika i lokalne zajednice te su tako znatno manji ostali štetni utjecaji koje inače masovni turizam donosi u destinacije. Selektivni oblici turizma fleksibilniji su i nude cijeli spektar mogućih doživljaja i sadržaja, gdje individualnost i osobne preferencije turista dolaze do punog izražaja.⁸ Turisti koji imaju posebne interese uglavnom su i obrazovaniji, iskusniji i prije svega odgovorniji od ostalih tipičnih turista koji samo žure po destinaciji glavom bez obzira. Turizam posebnih interesa najviše privlači turiste srednje životne dobi koji najčešće putuju bez djece, osim ako je slučaj da se putuje u, na primjer, ruralna područja gdje ima i sadržaja za djecu. Nerijetko pojedinci s posebnim interesima putuju i sami, no na samom odredištu imaju priliku upoznati osobe sličnih interesa. Destinacije koje nude selektivne oblike turizma također privlače turiste malo veće platežne moći, iako to ne mora uvijek biti slučaj te one turiste koji se trude da u svojoj turističkoj ulozi budu što aktivniji, pronicljiviji, odgovorniji i diskretniji, a ne kao već spomenuti tipični ili masovni turisti.

Možemo zaključiti da posebni oblici turizma, nekim svojim karakteristikama, vraćaju putovanjima onu nekadašnju svrhu i uzbudljivost zbog kojih se putovalo u prošlome

⁶ Geić S.: *Menadžment selektivnih oblika turizma*; Sveučilišna knjižnica u Splitu, Split, 2011., str. 222.

⁷ Rabotić B.: *Selektivni oblici turizma*; Visoka turistička škola strukovnih studija, Beograd, 2012., str. 20-21.

⁸ Rabotić B.: *Selektivni oblici turizma*; Visoka turistička škola strukovnih studija, Beograd, 2012., str. 22, 23.

stoljeću.⁹

Prvi razlog zašto ruralni i agroturizam pripadaju posebnim oblicima turizma je taj što se selo i ruralna područja kontrolirano i sporo razvijaju, što znači da se svaki dio nekog razvitka prvo pomno razradi i isplanira pa onda razvije, za razliku od urbanog turizma, gdje se turizam odvija bez posebnog plana, obično u urbanim gradskim sredinama.

Ruralna područja društveno su i ekološki odgovorna, odnosno prirodno okruženje im je na prvome mjestu, pa stoga ulažu velike napore da poljoprivredna proizvodnja što manje šteti okolišu, da se što manje zagađuju šume prilikom turističkih obilazaka i avantura, da se zemlja prirodno gnoji sa stajskim gnojivom i zalijeva prirodnim pripravcima. Također se brine da se ne narušava seoski ambijent, tako što se planirano grade kućice i mjesta za odmor u tradicionalnom stilu, a to je jedan od uvjeta svrstavanja ruralnog turizma u posebne oblike turizma.

Ruralni turizam ima holistički pristup, što znači da turisti i posjetitelji dolaze na selo s ciljem aktivnog odmora, što ujedno predstavlja i psihičko rasterećenje, kako bi poboljšali svoju kondiciju i zdravlje, koje im je narušeno stresom i svakodnevnim životom u urbanom području.

Turizam na ruralnom području pruža kvalitetu u gastronomskoj, enološkoj, smještajnoj, ugostiteljskoj, domaćinskoj ponudi, kako bi se turist ili posjetitelj osjećao što ugodnije i što kvalitetnije proveo vrijeme koje je rezervirao za sebe i svoju obitelj.

Među bitnijim faktorima koji odlučuju hoće li posjetitelj izabrati ruralni ili agroturizam je činjenica da su objekti na ruralnim područjima otvoreni cijele godine, što rasterećuje ljeto i sezonu. Vrlo je ugodan boravak u ranu jesen ili proljeće. Turistima ili posjetiteljima je primamljivo kada u pripremi hrane i u stručnom vođenju kroz turističku ponudu sudjeluju domaćini i osobe koje žive u tom ruralnom okruženju: od kuhara, prodavača i stručnih suradnika. Na ruralni turizam odlučuju se uglavnom turisti u manjim grupama, obitelji ili čak i pojedinac te to daje posebnu čar turističkom sadržaju. Mirnije je, bez gradske vreve, uz mogućnost sudjelovanja u raznim aktivnim raznodama, ali krojenim po njihovim mjerilima, bez pritiska šire mase. Turisti na odlasku iz mjesta u kojem su proveli ugodne trenutke rado kupe ručno proizvedene i unikatne rukotvorine ili prehrambene proizvode, poput pekmeza, raznih rakija, vina, i slično.¹⁰

⁹ Rabotić B.: *Selektivni oblici turizma*; Visoka turistička škola strukovnih studija, Beograd, 2012., str. 21.

¹⁰ Kombol, Pančić T.: *Selektivni turizam; Uvod u menadžment prirodnih i kulturnih resursa*; Matulji,

2.2. Vraćanje selu i ruralnim područjima

Krajem 19. i početkom 20. stoljeća, nakon industrijalizacije i sve većeg širenja urbanih gradskih sredina tj. urbanizacije, uživanje na seoskim područjima u ruralnim krajolicima postepeno se napušta zbog izrazite pažnje i fokusiranosti prema mjestima uz termalne izvore i morsku obalu, koja postaju sve modernija ljetovališta. Ipak, sela i ruralna područja nikada nisu napuštena kao turistička destinacija, jer turizam nikada nije u cijelosti izašao iz tih krajeva zbog inovacija u prometu, tehnološkog razvoja te transporta, koji su se veoma brzo širili europskim kontinentom te omogućili putovanja u mnoga ruralna područja i poznata turistička središta. Danas su se situacija i odnos prema ruralnim područjima znatno izmijenili te se vratila težnja turista koje je privukla zaštićena priroda, netaknuta izvorna okolina i život ruralnih lokalnih zajednica za odlazak u ruralna područja. Tek se u novije vrijeme ponovno javljaju želje turista koje se ostvaruju susretom sa selom, ali i širim ruralnim područjem te divljom prirodom, pa je tako s godinama potpuno nestao strah od divljine koja se smatrala opasnom. Sve više slobodnog vremena i veća potrošačka moć te sve više stanovnika koji su naselili velika industrijalizirana mjesta i gradove, omogućavaju im odlazak u ruralna područja i prirodu koju sve češće i svjesnije biraju za razliku od sunca, pijeska i mora te zimovaništa i toplica. Tako se formirao stav da je turizam na ruralnim područjima pokret i aktivnost kojom se čovjek od svoje užurbane urbane sredine vraća prirodi te se tako pokrenuo niz negospodarskih i gospodarskih aktivnosti u ruralnim područjima koja su sve više obuzela pažnju turistima i privukla ih na selo.

Na primjer to su:

- oživljavanje poljoprivredne proizvodnje na malim površinama,
- uzgoj zdrave i prirodne prehrane za kojom potražnja sve više raste,
- mogućnost da se turist aktivno odmori u prirodi i educira o poljoprivrednoj proizvodnji te tradicionalnom zanatu,
- povratak vrijednostima prirode, ambijentima poljoprivrede te rasterećenju od stresova i pritisaka urbanog života što sprječava slobodu čovjeka te i
- razvoj ruralnog turizma i njegovih podređenih oblika kao posebnog oblika turizma s ukupnim ambijentom života na selu.

Ambijent sela unutar turizma na ruralnom području nudi elemente koji imaju visoku vrijednost za organizaciju različitih aktivnosti koje zahtijevaju turisti. Pokretom

privlačenja turista u ruralne sredine animiraju se seoski ambijenti te se obnavljaju usputne gospodarske aktivnosti koje su karakteristične za selo i ono najvažnije, potrebne suvremenom potrošaču. Potvrđeno je da se turisti iz urbanih sredina sve više zanimaju za ruralna područja koja gradsko stanovništvo privlače kulturnim sadržajima, baštinom, tradicijom i naizgled nestvarnim prirodnim krajolikom. U današnje vrijeme koje je definirano stresom, bukom, strkom i pomanjkanjem kvalitete aktivnosti, ruralni turizam predstavlja vrhunsku mogućnost bijega iz stresom opterećene, užurbane svakodnevice. Konkretno, ruralni turizam daje mogućnost provođenja kvalitetnog i ugodnog odmora koji probuđuje nostalgiju za vremenima naših baka.¹¹ Opće je poznato da većina stanovnika iz većih gradova dolazi upravo sa sela te se najčešće kod njih javlja želja za povratkom životu na poljima i prirodi. Kako bi obiteljska poljoprivredna gospodarstva i seoski turizmi bolje i uspješnije poslovali, mora se poticati razvoj ruralnog i agroturizma, čime se potiče investiranje u poboljšanje kvalitete poljoprivredne proizvodnje te stanovanja na farmama, u selima i općenito u ruralnim područjima.¹²

Zaključno na prethodni tekst o razlozima vraćanja ljudi na selo i ruralna područja, može se reći kako sve više ljudi teži preseljenju iz grada na selo, a ako ne preseljenju, onda bar turističkom posjetu ruralnom području, ne samo zbog domaće svježe pripremljene hrane iz vlastitog uzgoja. Za njih je kapljica kvalitetnog vina, bliski susret s domaćom životinjom, odmor na bali sjena ili slame u sjeniku, ugodni zvuk prirode, fizička aktivnost uz gibanje i rekreaciju, produktivnost, minuta provedena s obitelji, buđenje pozitivne nostalgije, okušaj u tradicionalnom zanatu, upravo onaj doživljaj koji nemaju svaki dan na raspolaganju i kada ga doživljavaju, doživljavaju ga iz dubine duše te u isto vrijeme svjesno opuštaju svoj um i tijelo koje proživljava stres u užurbanoj svakodnevnicu. Njima tijelo iznutra šalje signale i govori: „Odvedi me u prirodu, na čisti zrak, oživi me, nauči me nečemu novom, nahrani me zdravom hranom, opusti me.“ Turisti i posjetitelji današnjice sve češće biraju ruralna područja za kvalitetan odmor svoga bića. Konkretno, motivacijske riječi za odlazak u ruralno područje su: čist okoliš, mir, interakcija s domaćinima, zdrava hrana, lagani tempo, zaborav na vrijeme, fizička aktivnost te dokolica.

¹¹ Bačac R.: *Priručnik za bavljenje seoskim turizmom - Korak po korak od ideje do uspješnog poslovanja*; Ministarstvo turizma Republike Hrvatske; Hrvatska, 2011., str. 15.

¹² Demonja D.: *Ruralni turizam u Hrvatskoj s hrvatskim primjerima dobre prakse i europskim iskustvima*; Meridijani, 2016., str. 115.

3. Prirodno - geografska obilježja Moslavine

Moslavina, najpoznatija kao povijesna regija još od doba Rimljana, u prirodno - geografskom smislu definira se kao rubna panonska pokrajina koja se smjestila na prijelazu iz panonskog dijela u uzdignuti dinarski dio gorja. Na jugoistoku prelazi u nizinu rijeke Lonje, a na sjeveroistoku Moslavina obiluje humskim proplancima prigorja Bilogore. Središte Moslavine poznato je po Moslavačkoj gori, čiji je najviši vrh Humka od 489 metara nadmorske visine, izgrađena od metamorfnih i magmatskih stijena još od Paleozoika. Od same Moslavačke gore, krajolik se brežuljcima spušta prema nizinama do rijeke Lonje, Save, Česme i Ilove. Klima Moslavine umjerena je kontinentalna sa suhim i hladnim zimama te toplim ljetima. Zbog raznolikosti tla, u blago uzdignutom dijelu pogodni su tereni za poljoprivredu, dok su u nizinama tla teže teksture i zato su manje pogodne za obradu, a strme dijelove snašla je erozija. U nizinske dijelu najpoznatije su šume graba i hrasta lužnjaka, a na južnim dijelovima Moslavačke gore također graba, ali i hrasta kitnjaka, a sjenovitiji obronci prekriveni su šumom bukve.

Moslavačko najvažnije prirodno bogatstvo zasigurno predstavljaju vodeni resursi, a najšire poplavno područje čini najveća rijeka Sava sa svojim brojnim meandrima te velikim močvarnim područjima, koja predstavljaju, kao na primjeru Lonjskog polja prostor biološke raznolikosti i izvanredne prirodne vrijednosti. Drugi najvažniji prirodni resurs zasigurno su nalazišta nafte i plina koja su povezana s ekonomskim usponom moslavačke regije, a danas su, s obzirom na dulje iskorištavanje, već prilično iscrpljena.

U tipičnome agrarnom prostoru prevladavaju ušorena sela, čije su kuće čelom, a početkom 20. stoljeća i dužom stranom okrenute prema ulici. Iza širokih gospodarskih dvorišta i zgrada prostiru se vrtovi, oranice i pašnjaci, a danas su takva područja ispresijecana putevima. Južnim rubom vodi moderna autocesta i željeznička pruga pa je s toga Moslavina dobro prometno povezana s važnijim gradovima u blizini. Veći, industrijski značajniji gradovi i naselja su Kutina, Garešnica, Čazma, Ivanić Grad, Novoselec i Popovača u moslavačkom kraju te Banova Jaruga i Lipovljani na zapadno-slavonskom području.

Danas je moslavačko – slavonski kraj poznat po nafti i zemnome plinu, drvnoj i kemijskoj industriji, dok je u prošlosti bio isključivo poljoprivredni, osobito poznati vinogradarski kraj kojemu godi plodno tlo brežuljaka. Stanovništvo se bavilo obradom zemlje i stočarstvom te uzgojem cikoriije, šumarstvom i ribarstvom. Danas se sve više

vraćaju životu na selu i poljoprivrednoj proizvodnji, što omogućuje čovjeku na sadašnjem stupnju industrijskog i postindustrijskog društva povratak prirodnim vrijednostima, poljoprivrednim ambijentima te rasterećenje od pritiska i stresova urbanih sredina koji uvelike sputavaju vrijednosti čovjekove slobode.¹³

Slika 1. poplavno područje Parka prirode Lonjsko polje

Izvor: autorica završnog rada, 6. siječnja 2021.

3.1. Potencijali i razvoj ruralnog i agroturizma u Moslavini

Republika Hrvatska, u svome cjelokupnom gospodarskom razvitku, već puna tri desetljeća najviše ističe ulogu turizma kao osnovu razvoja. Kada se spomene turizam

¹³ Pavlaković B., Jurakić M., Koščak M.: *Program razvoja za održivi ruralni turizam u Moslavini*; Univerza v Mariboru, Fakulteta za turizam; srpanj, 2020., str. 46.

u Hrvatskoj, najprije se pomisli na obalno jadransko područje. Međutim, socijalni i prirodni resursi na obalnome području nisu iskorišteni na racionalan i odgovarajući način, što znači da ne postoji odgovarajuća kontrola i nadzor zaštite i zagađivanja okoliša, kao ni usklađenost različitih ekonomskih aktivnosti. Usklađivanje ekonomskih i socijalnih koristi te zaštite okoliša važan je korak ka ostvarivanju ciljeva uravnoteženog regionalnog i ruralnog razvitka te podizanju dohotka gospodarstva.¹⁴ Značenje pojma potencijal ukupnost je snage, moći, mogućnosti i sposobnosti koje netko ili nešto posjeduje te koje su potpora kvalitetnom razvoju. Potencijali ruralnog i agroturizma u Moslavini nedovoljno su iskorišteni te s tim svaka prednost gubi smisao. Ruralna područja Moslavine rijetko iskorištavaju potencijale poput:

- želje lokalnog stanovništva za dodatnim razvojem ruralnih prostora,
- valoriziranosti ljudskih potencijala i prirodnih resursa,
- zaštićene i očuvane bioraznolikosti,
- niske gustoće naseljenosti,
- obradivih površina i
- zavičajne baštine i tradicije.

Svi ovi najvažniji potencijali turističke destinacije moslavačke regije vrlo su važni za privlačenje turista i posjetitelja u ruralna područja, gdje su se na temelju ovih potencijala sagradila obiteljska poljoprivredna gospodarstva, seoski turizmi, vinske kuće i farme. Potencijali su prepoznati, no nedovoljno iskorišteni, a još manje financijski potpomognuti, pogotovo želja lokalnog stanovništva za dodatnim razvojem ruralnih prostora. Odlično je iskorišten potencijal zavičajne baštine i tradicije, što je i najčešći razlog dolaska turista i posjetitelja na odmor u ruralne turističke destinacije Moslavine, jer to je ono što opisuje regiju u smislu gastronomije, enologije, zanata, ručnih radova, bavljenja poljoprivredom i slično. Lonjsko polje i Moslavačka gora dovoljni su argument za zaštićenu i očuvanu bioraznolikost moslavačke regije, a niska gustoća naseljenosti ruralnih područja omogućava turistima i posjetiocima mir i tišinu koju traže kao osnovu za posjet ruralnoj turističkoj destinaciji.

Ako prostor raspolaže činiteljima razvoja te ispunjava osnovne pretpostavke, on je zanimljiv za razvoj turizma. Ruralni turizam obiluje brojnim pretpostavkama razvoja ruralnog oblika turizma, a najvažnije će se detaljnije analizirati na primjeru Seoskog

¹⁴ Franić R., Grgić Z.: *Agrotourism on a Family Farm in Croatia – Prospects for Development A Case Study*; Agronomski fakultet sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 2002., str. 133.

turizma Kezele u Moslavini, koji je spomenut u zaključnom dijelu završnog rada, kao primjer dobre prakse.

Osim propisa, pravnih normi, Zakona o turističkim zajednicama i promicanju hrvatskog turizma, Zakona o boravišnoj pristojbi, Zakona o članarinama u turističkim zajednicama te posebnih pravnih izvora za obavljanje djelatnosti i pružanje usluga u ruralnom turizmu od kojih su na primjer propisi iz poljoprivrede, lova i ribolova koje Seoski turizam Kezele poštuje, također postoje i turističke usluge u seoskom turizmu koje su regulirane Zakonom o pružanju usluga u turizmu.¹⁵ Na konkretnom primjeru to izgleda ovako:

Seoski turizam Kezele nudi:

- turističke usluge prvenstveno radi odmora i rekreacije posjetitelja i turista,
- turističke usluge berbe voća i povrća, jahanje i slično,
- turističke usluge koje se mogu pružati na maksimalno pedeset turista istodobno,
- turističke usluge koje mogu pružati i članovi vlasnikova domaćinstva,
- usluživanje i pripremu hladnih i toplih jela te napitaka i pića iz vlastite proizvodnje i
- kušanje vina, mošta, voćnih vina, alkoholnih pića te domaćih narezaka vlastite proizvodnje u zatvorenom, natkrivenom dijelu uređenoga gospodarskog objekta te smještajne kapacitete.

Zakonom je propisano da na glavnom ulazu u objekt ili u njegovoj blizini mora biti uočljivo istaknuta tabla ili oznaka izrađena od domaćega, prirodnoga materijala iz kraja u kojemu se objekt nalazi, naravno s imenom domaćinstva te kategorijom istog.

¹⁵ Demonja D.: *Ruralni turizam u Hrvatskoj s hrvatskim primjerima dobre prakse i europskim iskustvima*; Meridijani, 2016., str. 88, 89 i 90.

Slika 2. Tabla na ulazu u Seoski turizam Kezele

Izvor: autorica završnog rada, 14. srpnja 2021.

Zakonom su definirani i proizvodi koji se smiju usluživati na seoskom turizmu, pa tako npr. Seoski turizam Kezele nudi:

- poljoprivredne proizvode proizvedene na vlastitom seoskom turizmu,
- poljoprivredne proizvode drugim upisanih seoskih gospodarstava,
- šumske proizvode kao na primjer samoniklo bilje, gljive, ribe i slično i
- jela, napitke i pića uobičajenih za moslavački kraj

Za turizam na ruralnome području vrlo je važna kontinuirana edukacija, koja se prije svega odnosi na članove i vlasnike turističkih seoskih obiteljskih gospodarstava, ali i ostale poduzetnike i djelatnike u ruralnome turizmu. Na primjeru Seoskog turizma Kezele, djelatnici i vlasnici prošli su sljedeće edukacije:

- higijenu hrane i higijensku praksu,
- porezno mirovinsku regulativu,
- marketing,
- brendiranje,
- investiranje,
- tradicijsku gradnju i
- etnologiju.

Također, ispunili su uvjete što se tiče poboljšanja turističkih i ugostiteljskih usluga u

turizmu, tako što su obavili:

- obaveznu edukaciju trenutnih i budućih vlasnika seoskog turizma,
- edukaciju edukatora,
- poticanje edukativnih procesa s namjerom očuvanja i revitalizacije tradicijske graditeljske baštine i primjerene izgradnje novih struktura u ruralnim područjima i
- osmišljavanje ostalih projekata i programa.

Kako bi se razvio turizam na ruralnome području, kao i bilo koja druga gospodarska djelatnost potrebno je strateško planiranje s prioritetima, mjerama i konkretnim ciljevima na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini. U ovome dijelu rada, koji predstavlja potencijale razvoja ruralnog i agroturizma Moslavine, stavit će se naglasak na SWOT analizu.

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • Povijest i kulturni identitet • Blizina većih gradova • Mala destinacija • Lako povezivanje manje zajednice • Zdrava konkurencija ponuđača ruralnog turizma • Moslavačka gora • Škrlet – autohtona sorta vina • Gostoljubivost pružatelja usluga u ruralnom turizmu • Park prirode Lonjsko polje • Želja za razvojem turizma 	<ul style="list-style-type: none"> • Neiskorištenost turističkog potencijala • Needuciranost ponuđača od strane TZ • Nedostatak promotivnih materijala • Zagađenost okoliša industrijom • Socijalna klima • Lošija demografska struktura • Loša prometna povezanost unutar regije • Neiskorištenost europskih fondova • Loše održavanje destinacije
PRILIKE	PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none"> • Europski projekti koji financiraju suradnju • Očuvanost biljnog i životinjskog svijeta što je dobro za uspostavljanje, promicanje i 	<ul style="list-style-type: none"> • Manjkavost financijske pomoći od države • Nedostatak gostiju i prihoda • Klimatske promjene • Korupcija

stvaranje zaštićenih područja <ul style="list-style-type: none"> • Posjećenost zaštićenih područja • Uređenost destinacije • Vinski turizam kao trend razvoja • Dostupnost odredišta s obzirom na zagrebačku zračnu luku 	<ul style="list-style-type: none"> • Neprivlačnost okoline za određene turiste • Konkurencija na tržištu • Dominacija industrije • Emigracija stanovništva
--	--

Tablica 1. SWOT analiza moslavačke regije

Izvor: autorica završnog rada, 28. srpnja 2021.

SWOT analizom utvrđene prednosti poput bogate prirodne i kulturne baštine, male lokalne zajednice, tradicije i gostoljubivosti domaćina, temelj su za daljnje planiranje turizma moslavačke regije, dok se na njima gradi turistička ponuda. Svakako treba obratiti pažnju na lošu demografsku strukturu regije, needuciranost ponuđača te lošu prometnu povezanost unutar regije koje su identificirane opasnosti za Moslavinu. Treba prevladati korupcijske i financijske probleme te probleme emigracije stanovništva i industrije i okrenuti se pravome putu trenda vinskog i zelenog turizma te još boljem unaprjeđenju posjeta zaštićenih područja, jer danas su sve veće želje i potrebe turista za provođenjem slobodnog vremena s obitelji u netaknutoj prirodi, a Moslavina to ima priliku omogućiti zajedničkim projektima i europskim poticajima.

Elementi navedeni u SWOT analizi uvelike utječe na cjelokupni sadašnji i budući razvoj ruralnog i agroturizma Moslavine, jer im je ona oslonac u viziji daljnjeg razvoja, na koju se oslanja i Seoski turizam Kezele.

Svakom ruralnom turizmu, posebno u kontinentalnom dijelu, za kvalitetan razvoj potrebna je promidžba, a u Moslavini nema sustavnog promicanja osim sporadičnih institucionalnih ili lokalnih inicijativa. Kako kaže Janko Kezele: „Promocije uvelike nedostaje, ne samo nama, nego i ostalim lokalnim i regionalnim ponuđačima. Postoji emisija o moru, ali u kojoj emisiji se promovira kopno? Rekli su nam da imamo emisiju „Plodovi zemlje“ da se u njoj promoviramo, ali i u toj emisiji se također prikazuje more. Promovirati se nažalost moramo sami i fizički i financijski i preko društvenih mreža.“ Ove tri rečenice opisuju realnost promicanja ruralnog i agroturizma na području moslavačke regije. Promocija provođenja slobodnog vremena u ruralnim područjima napreduje, ali sporo, jer su to svejedno najčešće usmene predaje od turista ili obitelji

koja je posjetila seoski turizam, do sljedećeg turista kojega zanima isti i kojemu samo treba pozitivna recenzija čovjeka koji je tamo već bio da počne planirati vikend na ruralnome području.

Za kvalitetan turistički razvoj ruralnog i agroturizma u regiji, važno je da svaki seoski turizam, OPG i slično dobije status turističkog gospodarstva. Za dobivanje tog statusa, potrebno je utvrditi je li seoski turizam smješten u turistički zanimljivom i slikovitom ruralnom području, a to se utvrđuje stupnjem oduševljenja turista i posjetitelja koji su na istome boravili. Elementi koji su od veće važnosti te koji ukazuju na stupanj atraktivnosti su već spomenuti, a to su: zdrava klima, čisti zrak, čista voda, nezagađenost, očuvana okolina što se tiče prirodnog i kulturnog nasljeđa, mogućnost slobodnog kretanja u prirodi radi razgledavanja zanimljivosti lokalne zajednice i rekreacije, mogućnost stjecanja praktičnog znanja, dobra prometna povezanost turizma, dobra dostupnost signala, odsutnost buke i vibracija, slikoviti krajolik, očuvano graditeljsko nasljeđe, ugostiteljski objekt s ponudom tradicionalne gastronomije i pića te očuvana sociokulturna obilježja.¹⁶

Slika 3. Očuvano graditeljsko nasljeđe Seoskog turizma Kezele

Izvor: autorica završnog rada, 14. srpnja 2021.

Usprkos svemu prethodnome navedenom, što je potrebno za razvoj ruralnog i

¹⁶ Démonja D.: *Ruralni turizam u Hrvatskoj s hrvatskim primjerima dobre prakse i europskim iskustvima*; Meridijani, 2016., str 128, 129

agroturizma, on se ne može ostvarivati bez prometne povezanosti koja ima posebnu važnost te koja je jedna od ključnih sastavnica turističkog doživljaja. Prometna povezanost uključuje:

- prijevoz do turističke destinacije,
- prijevoz unutar turističke destinacije i
- prijevoz na povratku iz turističke destinacije.

Prometna povezanost ruralnog i agroturizma u Moslavini i u cijeloj Hrvatskoj može se ostvariti kopnenim, vodenim i zračnim prijevozom. Kroz moslavačku regiju, na svu sreću, prolazi autocesta, što joj omogućuje vrlo dobru povezanost sa Zagrebom i sjevernijim dijelom Hrvatske te ostalim većim gradovima u Slavoniji. Cestovni promet u samoj regiji nije odličan, ali nije niti loš. Ceste su uglavnom veoma uske jer je Moslavina područje karakterističnih vinskih cesta. Svako selo i ruralno područje ima povezanost s gradovima, ali sporo se putuje uskim te nažalost dijelom neuređenim cestama, ali bitno da se može njima proći. Moslavina svoju dostupnost duguje blizini zagrebačkog aerodroma, pa turisti lako sjednu na autobus ili vlak ako su se s namjerom uputili u moslavačko područje. Prometna povezanost također se gleda i u samoj turističkoj destinaciji što joj pridodaje još veću atraktivnost, a to na primjeru Seoskog turizma Kezele mogu biti:

- zeleni putevi,
- konjičke staze,
- vinske ceste,
- putevi baštine,
- školske staze i
- biciklistički putevi.

Svaki dobro organizirani ruralni i agroturizam na području Moslavine, koji je potaknut avanturističkom potrebom suvremenog potrošača da provede slobodno vrijeme u ruralnom ambijentu, kuša tradicionalna regionalna jela, pronađe svoj unutarnji mir te doživi duboki kontrast od urbanog života, uz svoje potencijale kojih ne nedostaje, može se vrhunski razviti ako se promocijom, atraktivnošću, inovacijom i financijskom potporom progura na turističko tržište.¹⁷

¹⁷ Ćurić K.: *Agroturizam kao dodatne djelatnosti na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima*; Praktični menadžment, str. 103.

3.2. Produljenje turističke sezone na ruralnim područjima

Za turističke zemlje i turističke destinacije kao što je Hrvatska, uobičajeno je da bilježe sezonalnost u turizmu. To znači da su ponuđene usluge i turistički objekti neiskorišteni tijekom većine dijela godine, dok je u periodu sezone potražnja za tom turističkom destinacijom izuzetno velika. Sezonalnost se javlja zbog karakteristika turističkog tržišta, zbog tipa turističkih atrakcija ili oboje, a nacionalni i regionalni planovi moraju sadržavati mjere da se problem sezonalnosti smanji, iako je tu pojavu u većini slučajeva nemoguće u potpunosti eliminirati.¹⁸ Tako je Hrvatska primjer zrele turističke destinacije u kojoj dominira jedan proizvod, a to je „sunce i more“, s vrlo visokom sezonalnošću poslovanja, što je karakteristika zemalja Mediterana i Jadrana.¹⁹ Sezonalnost se može smanjiti razvojem turizma posebnih interesa, kao što su ruralni i agroturizam.²⁰

Ruralni i agroturizam posebni su oblici turizma za koje pravila godišnjih doba ne vrijede. Aktivnosti i ture na ruralnim područjima mogu se provoditi cijele godine, a posjete je ipak najbolje obavljati u proljeće i jesen kada je vrijeme najugodnije, iako ljetno i zima ne zaostaju. Za razliku od maritimnih područja, gdje zima i proljeće ne dolaze u obzir, a rana jesen se još tolerira, dok na ljetno navale svi turisti. Sve više ponuđača ruralnih i agroturizma kažu kako im turisti dođu na vikend, nakon što su cijeli tjedan proveli na moru. Razlog je jednostavan, dolaze se odmoriti od buke, prekrcanosti ili zagađenosti jadranske obale. Vlasnici i domaćini ruralnih turističkih destinacija trude se reducirati sezonalnost u ruralnim područjima uvođenjem raznih aktivnosti koje se mogu raditi cijele godine, a to su: potraga za blagom, radionice izrade keramičkih proizvoda, edukacija poljoprivrede u proljeće, kampovi, ture i manifestacije ljeti, edukacije o tradiciji i spravljanju jela te kušanju vina i ostalih domaćih napitaka u jesen, a po zimi su otvoreni restorani i sobe za noćenje.

¹⁸ Magaš D., Vodeb K., Zadel Z.: *Menadžment turističke organizacije i destinacije*; Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Opatija, 2018., str. 108.

¹⁹ Vlada Republike Hrvatske: *Prijedlog strategije razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine.*, Zagreb, 2013., str. 19.

²⁰ Gržinić J.: *Turizam i razvoj: Rasprava o globalnim izazovima*; Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Pula, 2018., str. 3.

Slika 4.: Radionica sljubljivanja hrane i vina na Seoskom turizmu Kezele

Izvor: <https://www.kezele-vino.hr/vino/>, 28. srpnja 2021.

Sve ove aktivnosti razvrstane po godišnjim dobima, naravno, mogu se provoditi u svakom dijelu godine, ali ovako je najkarakterističnije. Dostupnost ruralnih turističkih destinacija tijekom cijele godine umanjuje mogućnost propadanja ili prestanka rada obiteljskog poljoprivrednog gospodarstva, seoskog turizma, vinske kuće ili farme te privlači ljude na selo da dožive atraktivnost krajolika u njegovim raznim varijantama. Aktivnošću turizma na ruralnim prostorima tijekom cijele godine čuva se kulturni identitet, materijalna i nematerijalna kulturna baština i tradicija. Lokalno stanovništvo je ponosno na svoj rad, trud i napore koje ulažu u razvoj ruralnih područja. Upoznaju se nove kulture, educira se turiste i posjetitelje, dostupni su različiti sadržaji, uklanjaju se predrasude, potiče se međusobno razumijevanje, a ono najbitnije je da se unapređuje ukupna kvaliteta života na ruralnim područjima. Uz sve ove prednosti turizma tijekom cijele godine, vrlo je važno da se turizmom upravlja na održivi način, jer on također može generirati i negativne posljedice i učinke.

4. Primjeri dobre prakse i komparativna analiza

Kako je ruralni turizam nedvojbeno jedan od najkonkurentnijih posebnih oblika turizma, on obuhvaća arhitektonsku tradicionalnu baštinu, tradicionalne proizvode i očuvanu

prirodu. Turizam na ruralnim područjima je i značajni činitelj u aktivaciji i održivom razvoju ruralnih područja, čime se pomaže pri očuvanju tradicije, običaja, lokalnog identiteta, okoliša, autohtonosti, ekološke i tradicionalne proizvodnje te se pomaže pri razvoju ruralnih krajeva kroz održivi razvoj. Zato se turizam na ruralnim područjima s punim pravom može nazvati budućnošću svjetskog turizma, jer sam kreira tržišne niše i nove tržišne potrebe, kao što su na primjer obitelji s djecom, eko farme, edukacijske farme za djecu i odrasle, gospodarstva za osobe s invaliditetom, vinska gospodarstva i slično.²¹

Prihvaćena je definicija da je turističko seosko gospodarstvo domaćinstvo čiji obiteljski članovi imaju prebivalište na selu, a za njihovo stjecanje prihoda ili privređivanje zaslužna je vlastita poljoprivredna proizvodnja. Što se tiče ugostiteljsko – turističkih usluga, one su samo dopunska djelatnost osnovnoj tradicionalnoj proizvodnji seoskog obiteljskog turističkog gospodarstva i zadatak im je da se pružaju uglavnom iz vlastite proizvodnje.²²

Kako bi se potvrdila prethodna definicija, za studiju slučaja odabran je Seoski turizam Kezele, Moslavina, koji će biti kompariran s Edukacijskom farmom i Seoskom kućom La Buca koja se smjestila blizu Bergama u Italiji.

4.1. Edukacijska farma i Seoska kuća La Buca

Farma i Seoska kuća La Buca ili agroturizam La Buca noviji je ruralno-turistički objekt koji se nalazi nedaleko Bergama u Italiji. U Italiji su manja ruralna područja, koja su proizvodila izvorne poljoprivredne proizvode te općenito tradicionalna poljoprivredna proizvodnja između 1950. i 1970. postepeno odumirala, jer su bila izložena snažnim procesima depopulacije stanovništva. Suočena s negativnim posljedicama depopulacije, kao i s onima koje su tek nadolazile te novim globalnim trendovima, talijanska vlada donijela je 1985. godine posebnu zakonsku regulativu, bolje rečeno, priliku za revitalizaciju sela, ruralnih područja i poljoprivredne proizvodnje, koja se tiče turizma. Gospodarstva agroturizma uspijevala su lakše plasirati proizvod te su na taj način ostvarili dodatne prihode. Italija je danas prva i jedina zemlja u Europskoj uniji koja precizno regulira turizam na ruralnim područjima i agroturizam na državnoj razini,

²¹ Demonja D.: *Ruralni turizam u Hrvatskoj s hrvatskim primjerima dobre prakse i europskim iskustvima*; Meridijani, 2016., str. 272.

²² Tubić D.: *Ruralni turizam: od teorije do empirije*; Visoka škola za menadžment u turizmu i informatici u Virovitici, Virovitica, 2019., str. 168.

a temeljem tih zakona postoje i regionalni zakoni koji omogućuju svakoj regiji u Italiji donošenje i izradu opsežnijih i vlastitih zakona kojima će obuhvatiti teritorijalne specifičnosti, što omogućuje uspješniji i bolji razvoj agroturizma. Agroturizam je najbrže rastući posebni oblik turizma u Italiji, a najrazvijeniji i najzastupljeniji je u središnjoj Italiji, ali ništa manje u Toskani, Umbriji te Alpama. U Alpama se smjestila Farma i Seoska kuća La Buca. Misao La Buce koja privlači ljude na selo kaže „Vratite se da jedete kako su kuhale naše bake“. U Seoskoj kući kuhaju ono što urodi plodom u zemlji, vrtu punom povrća te proizvode od peradi i ostalih domaćih životinja. Njihovi prinosi su organski, prirodni i odlične kvalitete, a time garantiraju originalne, autentične i povijesne okuse i doživljaje. Prodaju prerađeno meso goveda i peradi koje je organski uzgojeno, vođeno na ispašu i visoke kvalitete što zatvara hranidbeni lanac njihova uzgoja od rođenja do prerade. U proizvodnji koriste samo prirodne tvari, izbjegavaju pretjerano iskorištavanje prirodnih resursa te gnoje tlo stajskim gnojivom iz vlastitih staja. Na edukacijskoj farmi u ponudi imaju i edukacijske aktivnosti koje se razlikuju ovisno o godinama čovjeka te nauci koju ima želju svladati. Djeca vrtićke i osnovnoškolske dobi imaju priliku naučiti pristupati domaćim životinjama, crtati prirodne pejzaže, aktivno sudjelovati u radionicama te naučiti nešto o domaćoj hrani. Za odraslije nude praktično djelovanje u laboratoriju agrarne kuhinje u kojemu se uči o ubranom povrću i ostalim prinosima, prirodnom laboratoriju koji nudi potrage za blagom kroz šumu pod nadzorom vodiča te laboratoriju životinja u kojemu se uči pristupanje životinjama i njihovom ponašanju. Uz sve to pripremaju i proslave rođendana te ostalih važnijih događanja. Inovativniji su po tome što su uz turistički doživljaj uveli i interaktivne edukacijske aktivnosti koje uvelike poboljšavaju znanje djece i odraslih te ih uvode u život na ruralnom području, koji im nakon toga postaje zanimljiviji, a uz sve to, povijesne tradicije nimalo ne nedostaje.²³

²³ <https://fattorialabuca.it/> (24. srpnja 2021.)

Slika 5.: Gastronomska ponuda Edukacijske farme i Seoske kuće La Buca
Izvor: <https://fattorialabuca.it/>, 24. srpnja 2021.

4.2. Seoski turizam Kezele

Seoski turizam Kezele osnovali su Drago i Dobrila Kezele 2001. godine. Inspiracija je bila odrastanje na selu i ljubav prema ugošćavanju prijatelja i druženju. Začeci njihove priče počinju oko 1968. godine. Obavijeni su mirisima kotlovinе, vrevom sajмова i prošćenja u okolici Ivanić – Grada. U prvim godinama rada od 2001. do 2004. restoran je najvažniji, stožerni segment u ponudi Seoskog turizma Kezele. Kroz restoran se ostvaruje najveći prihod te je on, s ponudom tradicijske gastronomije, glavni atraktor koji privlači brojne posjetitelje. Osnovna namjera kod osnivanja Seoskog turizma bila je ponešto drugačija, proizvodnja vina trebala je biti glavna djelatnost, a ugostiteljstvo dopunska, u vidu prezentacije i degustacije vina te manjih grupa. Poslovna praksa ubrzo je pokazala drugačije potrebe, jer tržištu je puno zanimljivija bila ponuda domaće kuhinje u seoskom ambijentu sa srdačnim i neformalnim pristupom gostima.

Od 2005. do 2010. godine dogodila se prekretnica pod nazivom moslavački stol te je takva vrsta posjete bila okidač za izvrsnu poslovnu odluku da se vikendom u

Slika 6.: Gastronomski specijalitet Seoskog turizma Kezele

Izvor: autorica završnoga rada, 14. srpnja 2021.

vrijeme ručka jela posluže po principu švedskog stola, ali na tanjurima za kotlovinu, čime se sačuvala obiteljska tradicija i posebnost. Cilj je bio gostima ponuditi širi i raznovrsniji izbor jela uz povoljnu cijenu. Naziv za ovakav način posluživanja jela je upravo moslavački stol, čime se ističe tradicijska i zavičajna odrednica kuhinje obitelji Kezele. Moslavački stol u narednim se godinama pokazao kao pun pogodak, koji je postao hit među posjetiteljima i svojevrsni brend Seoskog turizma Kezele. Od 2011. do 2015. godine posjećenost restorana je tolika, da više nije izražena sezonalnost i restoran je otvoren svaki dan tijekom cijele godine. Uključenjem sina Janka Kezelea u poslovanje obrta postignuti su kvalitativni pomaci u organizaciji i ljudskim resursima te restoran počinje funkcionirati kao dobro uređeni poslovni sustav. Od tada je u restoranu raznolika ponuda tradicijskih jela Moslavine i same obitelji od kojih se ističu: kotlovina, meso iz žbanje, moslavački but, moslavački sukanci, pečenje od crne svinje, heljdin popečak, štrudle i pite. Također nude i namirnice iz vlastitog uzgoja kao što su crne svinje, janjetina, sezonsko povrće te prerađevine kao što su češnjovke, krvavice,

bela kobasa, šunka, namaz od buče, tjestenine, ajvar, pekmezi te kruh iz krušne peći od brašna iz vlastitog mlina. Od pića iz vlastite proizvodnje uslužuju autohtoni Škrlet, rakije, likere i sok od bazge, a od usluživanja kao što je spomenuto spravljaју moslavački stol vikendom uz rezervaciju.

Što se turističke ponude tiče, ističu se smještajni kapaciteti koji podrazumijevaju sobe za noćenje i kuće za odmor, etno muzej s 4000 starina koji je u postupku registracije pri Ministarstvu kulture, poučna staza kroz šumu do jezera, igrališta za djecu i sportski tereni. Inovativniji i posebniji od drugih seoskih turizama su po tome što nude najam bicikala, jahanje, vožnju fijakerom, degustaciju vina i radionicu sljublјivanja hrane i vina, radionice i kampove keramike, robotike, Didgeredoo - a i gitare, dvoranu za poslovne grupe, team building programe koji uključuju seoske igre, timsko kuhanje, potragu za blagom i radionicu keramike, souvenir shop s vlastitim proizvodima i proizvodima iz regije s čime popune smještajne kapacitete cijelo ljeto i ostatak godine. Od inovacija, razvili su također vlastitu aplikaciju, koja im koristi za organizaciju rada u smjenama, za vođenje radnih sati, pripremu radnih naloga za kuhare i konobare, za vođenje rezervacija soba i vođenje rezervacija u restoranu.

Od 2015. do danas, Seoski turizam Kezele godišnje ugosti oko 30.000 posjetitelja, ostvaruje 3.500 noćenja, koje dijelom čine turisti iz SAD – a, Kanade, Velike Britanije i Slovenije te zapošlјava 25 radnika u stalnom radnom odnosu, uz koje povremeno zapošlјava i sezonske radnike. Danas uz cijelu ponudu uzgajaju 30 crnih svinja, 30 ovaca, 5 konja autohtone pasmine hrvatski Posavac, koze, kokoši, zečeve i ostale domaće životinje. S obzirom da im je vino glavni strateški proizvod te da im vinogradi zauzimaju najveći dio poljoprivredne proizvodnje i površine, u bližoj budućnosti planiraju proširiti vinograde i sagraditi novi podrum koji bi bio većega kapaciteta i služio kao poseban objekt. Trenutno im je podrum u sklopu restorana što ima svoje prednosti, ali i nedostatke jer često se u isto vrijeme provodi turistički program, a s druge strane mora se odraditi dio proizvodnje vina, pa se uglavnom žrtvuje proizvodnja koja najčešće kasni zbog povećanog turističkog prometa. Planiraju uvođenje novih sadržaja koji bi privukli turiste da ostanu više dana, a to su gradnja bazena, manjeg wellnessa, proširenje igrališta za djecu te obnova sportskih terena.

Valja napomenuti da kroz svih 20 godina poslovanja imaju prednost što su lokacijski u centru prirode, što zapošlјavaju ljude iz lokalne zajednice, koriste bunarsku vodu, odvajaju otpad oko čega su dosta pedantni, prilagođavaju se standardima o zbrinjavanju stočne gnojnice, od čega im kruta faza ide u vinograde, a tekuća na

pašnjake i to sve čini tako jedan zatvoreni krug da sami proizvode čitav niz poljoprivrednih proizvoda koje direktno plasiraju gostima. Ono što ne uspijevaju sami proizvesti kupuju od lokalnih proizvođača i malih OPG – ova kao što su sir, bučino ulje, sokovi, kiseli kupus, med, orasi, jabuke i krumpir. Tradicijska ruta koju nude turistima najčešće ide slijedom ručka ili večere uz tradicijsku glazbu, razgledom imanja gdje ih upoznaju s Moslavinom, etno zbirke, vinskog podruma, gdje prezentiraju proizvodnju vina te kušaju autohtoni Škrlet. Na kraju se poslužuje kotlovina koja je tipično jelo za moslavački kraj što je stranim gostima jako zanimljivo.

Slika 7.: Etno zbirka Seoskog turizma Kezele

Izvor: autorica završnog rada, 14. srpnja 2021.

4.3. Komparativna analiza

Za komparativnu analizu, prikupljeni podaci Seoskog turizma Kezele dobiveni su intervjuom uživo s vlasnikom Jankom Kezeleom, dok su podaci Edukacijske farme i Seoske kuće La Buca prikupljeni s njihove promotivne internetske stranice. Zato je o Seoskom turizmu Kezele prikupljeno više podataka. Domaćin je bio vrlo susretljiv i zanimljiv u prezentaciji svog domaćinstva, što je vrlo kvalitetna odlika uspješnog gospodarstvenika. Turisti vole usmenu, zanimljivu prezentaciju od strane vlasnika, tj. osoba koje su sudjelovale u stvaranju gospodarske seoske turističke destinacije.

Edukacijska farma i Seoska kuća La Buca nemaju dovoljno podataka na internetskoj stranici, što je velika šteta jer je stranica lijepo i organizirano uređena te imaju bogatu edukacijsku i gastronomsku ponudu, ali nedovoljno promoviranu. Da se podaci preuzimaju s internetske stranice Seoskog turizma Kezele, svejedno bi se prikupilo više podataka nego od Edukacijske farme i Seoske kuće La Buca. U ovome slučaju možemo reći da se Seoski turizam Kezele više potrudio u promociji svog ruralnog turističkog proizvoda i gospodarstva. To je prvo primijećeno što se tiče komparativne analize. Druga stvar je što Seoski turizam Kezele puno duže i tradicionalnije djeluje od Edukacijske farme i Seoske kuće La Buca, što automatski turistima ili posjetiteljima djeluje primamljivije i podiže prosjek ocjene programa na koji dolaze. Iako La Buca nudi tradicionalnije, ali ujedno i novije proizvode i usluge, u isto vrijeme oni nude i gastronomske okuse koje su pripremale njihove bake te uz to moderne edukativne sadržaje za djecu i odrasle, što ih čini vrlo zanimljivim gospodarstvom. Treća, zajednička stvar je što im je restoran glavni atraktor, u kojem nude tradicionalno pripremljenu, domaću hranu širokog spektra, koja ujedno privlači brojne turiste i posjetitelje. Oba turizma imaju neformalan i srdačan pristup gostima, što je pozitivna odlika i vrlo važan faktor. Još jedna zajednička stvar koju imaju je ponuda različitih oblika edukativnih sadržaja. Seoski turizam Kezele nudi radionicu sljubljivanja hrane i vina, radionice i kampove keramike, robotike, Didgeredoo - a i gitare, a Edukacijska farma i Seoska kuća La buca nudi edukaciju na farmi, odnosno edukaciju o biljnom i životinjskom svijetu te pristupanju istome. Edukacijska farma i Seoska kuća La Buca koncentrira se samo na ta dva sadržaja, točnije edukaciju na farmi i gastronomiju u Seoskoj kući, dok Seoski turizam Kezele nastoji proširiti i ponuditi više dodatnih sadržaja: sportske sadržaje, tradicijske rute, aktivnosti za djecu, te je čak i u planu wellness program u bližoj budućnosti. Također Seoskom turizmu Kezele i Edukacijskoj farmi i Seoskoj kući La buca zajedničko je što što su lokacijski u centru prirode, nude

atrakcije i potragu za šumskim blagom te zapošljavaju ljude iz lokalne zajednice. Briga o ekološkoj proizvodnji i razvrstavanju otpada odlikuje oba gospodarstva, prilagođavaju se standardima o zbrinjavanju stočne gnojnice, od čega im kruta faza ide u vinograde u slučaju Kezele ili polja u slučaju La Buca, a tekuća na pašnjake i to sve čini tako jedan zatvoreni krug da sami proizvode čitav niz poljoprivrednih proizvoda koje direktno plasiraju gostima.

Seoski turizam Kezele ima veću ponudu tradicionalnih smještajnih kapaciteta, degustaciju regionalnog vina i suvenirnicu, u kojoj turisti i posjetitelji mogu kupiti domaće proizvode i stvari za uspomenu, dok Edukacijska farma i Seoska kuća La Buca možda nudi smještajne kapacitete i ima suvenirnicu, ali nažalost zbog manjka informacija na internetskoj stranici to nije moguće prosuditi.

Edukacijska farma i Seoska kuća La Buca nudi prodaju prerađenog mesa goveda i peradi koje je organski uzgojeno, vođeno na ispašu i visoke je kvalitete, što na primjer Seoski turizam Kezele ne nudi, ali spravlja jela od domaćih životinja.

Zaključak je da se Kezele i La Buca trude u razvoju ruralnog i agroturizma i to ostvaruju vrlo uspješno, ali svatko na svoj način. Uvjeti, tradicija i želje ovise o lokaciji i o perspektivi, te potencijalima razvoja, ali i zakonima na nivou države. Oba gospodarstva pružaju cjelokupnu uslugu turistima i posjetiteljima, poštuju njihove želje i potrebe te im nastoje osigurati kvalitetan odmor opuštanjem i uključivanjem u raznovrsne aktivnosti, daleko od stresne urbane svakodnevice.

5. ZAKLJUČAK

Ruralni i agroturizam u Moslavini značajni su činitelji u provođenju održivog razvoja u ruralnim područjima, koji pomažu u očuvanju tradicije i običaja, lokalnog identiteta, štite okoliš, jačaju autohtonu, ekološku i tradicijsku proizvodnju te pomažu u razvoju ruralnih prostora. Iz tih razloga, ruralni i agroturizam s pravom možemo proglasiti budućnošću svjetskog turizma.

U Moslavini, ruralni i agroturizam više nisu u svojim začecima, ali još uvijek predstavljaju veliki neiskorišteni potencijal, kojemu se ne pridaje dovoljno pozornosti. Važnost ruralnog i agroturizma u Moslavini ogleda se, prije svega, u interakciji poljoprivredne proizvodnje, koja je vrlo važna, proizvodnji tradicionalnih proizvoda, tradicionalne gastronomije, prezentiranja tradicije te turističkih usluga. Može se reći da se razvoj ruralnog i agroturizma u Moslavini temelji na održivom razvoju, iz razloga što je vidljiv u revitalizaciji tradicionalne gradnje i baštine, kojoj se dodaje nova, turistička namjena. Može se zaključiti da ruralni i agroturizam na drugačiji način pokušavaju obnoviti, objediniti i organizirati ruralni prostor, uglavnom iskorištavajući postojeće smještajne i druge strukture.

Ruralni i agroturizam u Moslavini, s obzirom na geografski položaji i relativnu blizinu Zagreba – glavnoga grada Hrvatske, imaju dobre preduvjete i potencijale za rast i razvoj. Prirodna baština Moslavine relativno je dobro očuvana i iskorištena, bez obzira na izraženu prisutnost petrokemijske industrije, a i zbog sve veće depopulacije stanovništva. Kulturna baština posebno se njeguje i promovira, što također pozitivno utječe na razvoj turizma u ruralnom okruženju.

Potvrđene su i hipoteze koje su postavljene na početku završnoga rada. Prva hipoteza, da su ulaganje u infrastrukturu, promocija i razvoj zaokruženog turističkog proizvoda bitni za razvoj ruralnih destinacija na kontinentu također je potvrđena, iz razloga što je infrastruktura jedna od bitnijih elemenata za razvoj turizma na ruralnim područjima. Infrastruktura omogućuje siguran pristup lokaciji, uvelike pridonosi kvaliteti područja te može biti odlučujući faktor u odabiru lokacije za provođenje slobodnog vremena upravo u toj destinaciji. Suvremeni oblici promocije sadržaja u ruralnom turizmu važni su, no čak je bitnija i djelotvornija usmena pohvala i opis vlastitih doživljaja. Druga hipoteza, da se potencijali i razvoj ruralnog i agroturizma Moslavine baziraju na zavičajnoj baštini, gastronomiji i enologiji također je potvrđena jer turisti kada posjećuju moslavački kraj, kao dodatnu uslugu, uvelike traže i stručno vodstvo po Lonjskom polju, Moslavačkoj gori, vinogradima, lokalnim arheološkim nalazištima, muzejima i

slično. Također traže da im se pokaže ili još bolje da ih se uključi u izradu proizvoda specifičnih za moslavački kraj, kao što su izrada predmeta od keramike, spravljanje domaćih jela, berba grožđa, hranjenje stoke, obrađivanje polja i ostalo. Gastronomija u Moslavini specifična je po tome što je jednostavna, a opet inovativna, jer se tradicionalnim receptima pridodalo mnoštvo okusa koji neočekivano idu jedni s drugima. Za primjer se može uzeti pohana piletina s bučnim sjemenkama, domaćim njokima uz umak od grožđica, višanja i vina. Takva hrana sve više intrigira turiste i posjetitelje, koji uz nju imaju priliku isprobati Škrlet te ponešto naučiti o toj autohtonoj sorti vina, koja oduševljava njihova nepca, pogotovo sljubljena s tradicionalnom gastronomijom.

Zaključno, prirodna i kulturna baština Moslavine još uvijek pruža smirujući pejzaž, sa zelenim šumama, voćnjacima, vinogradima i plavetnilom neba, a sve to obogaćeno je i upotpunjeno povijesnim mjestima i gradinama, arheološkim nalazištima, višestoljetnim spomenicima i crkvicama, što su posebne, dodatne vrijednosti koje omogućuju turizam preko cijele godine na moslavačkim ruralnim prostorima prepunima ručno izrađenih ili spravljenih autohtonih proizvoda od kojih je najpoznatiji Škrlet – autohtona sorta vina.

POPIS LITERATURE

Knjige:

1. Baćac R.: *Priručnik za bavljenje seoskim turizmom - Korak po korak od ideje do uspješnog poslovanja*; Ministarstvo turizma Republike Hrvatske; Hrvatska, 2011.
2. Demonja D.: *Ruralni turizam u Hrvatskoj s hrvatskim primjerima dobre prakse i europskim iskustvima*; Meridijani, 2016.
3. Geić S.: *Menadžment selektivnih oblika turizma*; Sveučilišna knjižnica u Splitu, Split, 2011.
4. Gržinić J.: *Turizam i razvoj: Rasprava o globalnim izazovima*; Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Pula, 2018,
5. Kombol, Pančić T.: *Selektivni turizam; Uvod u menadžment prirodnih i kulturnih resursa*; TMCP Sagena, Matulji, 2000.
6. Magaš D., Vodeb K., Zadel Z.: *Menadžment turističke organizacije i destinacije*; Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Opatija, 2018.
7. Pavlaković B., Jurakić M., Koščak M.: *Program razvoja za održivi ruralni turizam u Moslavini*; Univerza v Mariboru, Fakulteta za turizam; Srpanj, 2020.
8. Rabić B.: *Selektivni oblici turizma*; Visoka turistička škola strukovnih studija, Beograd, 2012.
9. Tubić D.: *Ruralni turizam: od teorije do empirije*; Visoka škola za menadžment u turizmu i informatici u Virovitici, Virovitica, 2019.
10. Vlada Republike Hrvatske: *Prijedlog strategije razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine.*, Zagreb, 2013.

Znanstveni članci:

1. Ćurić K.: *Agroturizam kao dodatne djelatnosti na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima*; Praktični menadžment
2. Franić R., Grgić Z.: *Agrotourism on a Family Farm in Croatia – Prospects for Development A Case Study*; Agronomski fakultet sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 2002.

Internetski izvori:

1. Fattoria didattica, Fattoria La Buca, <https://fattorialabuca.it/>, posjećena 24. srpnja 2021.

2. Vino, Seoski turizam Kezele, URL: <https://www.kezele-vino.hr/vino/>, posjećena 28. srpnja 2021.

POPIS PRILOGA

Slike:

Slika 1.: Poplavno područje Parka prirode Lonjsko polje

Izvor: autorica završnog rada, 6. siječnja 2021.

Slika 2.: Tabla na ulazu u Seoski turizam Kezele

Izvor: autorica završnog rada, 14. srpnja 2021.

Slika 3.: Očuvano graditeljsko nasljeđe Seoskog turizma Kezele

Izvor: autorica završnog rada, 14. srpnja 2021.

Slika 4.: Radionica sljubljivanja hrane i vina na Seoskom turizmu Kezele

Izvor: <https://www.kezele-vino.hr/vino/>, 28. srpnja 2021.

Slika 5.: Gastronomska ponuda Edukacijske farme i Seoske kuće La Buca

Izvor: <https://fattorialabuca.it/>, 23. srpnja 2021.

Slika 6: Gastronomski specijalitet Seoskog turizma Kezele

Izvor: autorica završnog rada, 14. srpnja 2021.

Slika 7.: Etno zbirka Seoskog turizma Kezele

Izvor: autorica završnog rada, 14. srpnja 2021.

Tablica:

Tablica1. SWOT analiza moslavačke regije

Izvor: autorica završnog rada, 28. srpnja 2021.

Intervju s Jankom Kezeleom - vlasnikom Seoskog turizma Kezele, 14. srpnja 2021.:

Prilog 1. Intervju s vlasnikom Seoskog turizma Kezele – Jankom Kezeleom

1. Koja atrakcija je najveći izvor prihoda na Seoskom turizmu Kezele?

Najveći izvor prihoda ostvaruje se kroz restoran, te je on, s ponudom tradicijske gastronomije, glavni atraktor koji privlači brojne posjetitelje.

2. Koja vam je jedna od prvih inovacija koju ste uveli u cjelokupnu ponudu na Seoskom turizmu Kezele te koji je njezin cilj?

Od 2005. do 2010. godine dogodila se prekretnica pod nazivom moslavački stol te je takva vrsta posjete bila okidač za izvrsnu poslovnu odluku da se vikendom u vrijeme ručka jela posluže po principu švedskog stola, ali na tanjurima za kotlovinu, čime se sačuvala obiteljska tradicija i posebnost. Cilj je bio gostima ponuditi širi i raznovrsniji izbor jela uz povoljnu cijenu.

3. Što možete istaknuti od turističke ponude na Seoskom turizmu Kezele?

Što se turističke ponude tiče, ističu se smještajni kapaciteti koji podrazumijevaju sobe a noćenje i kuće za odmor, etno muzej sa 4000 starina koji je u postupku registracije pri Ministarstvu kulture, poučna staza kroz šumu do jezera, igrališta za djecu i sportski tereni.

4. Po čemu je Seoski turizam Kezele inovativniji od drugih seoskih i agroturizama na području Moslavine?

Inovativniji i posebniji od drugih seoskih turizama smo po tome što nudimo najam bicikala, jahanje, vožnju fijakerom, degustaciju vina i radionicu sljublivanja hrane i vina, radionice i kampove keramike, robotike, Didgeredoo - a i gitare, dvoranu za poslovne grupe, team building programe koji uključuju seoske igre, timsko kuhanje, potragu za blagom i radionicu keramike, souvenir shop s vlastitim proizvodima i proizvodima iz regije s čime popune smještajne kapacitete cijelo ljeto i ostatak godine. Od inovacija, razvili smo također vlastitu aplikaciju koja nam koristi za organizaciju rada u smjenama, za vođenje radnih sati, pripremu radnih naloga za kuhare i konobare, za vođenje rezervacija soba i vođenje rezervacija u restoranu.

5. Kakav vam je plan sa bližom budućnošću Seoskog turizma Kezele?

S obzirom da nam je vino glavni strateški proizvod te da nam vinogradi zauzimaju najveći dio poljoprivredne proizvodnje i površine, u bližoj budućnosti planiramo proširiti vinograde i sagraditi novi podrum koji bi bio većega kapaciteta i služio kao poseban objekt. Trenutno nam je podrum u sklopu restorana što ima svoje prednosti, ali i nedostatke jer često se u isto vrijeme provodi turistički program, a s druge strane mora se odraditi dio proizvodnje vina pa se uglavnom žrtvuje proizvodnja koja najčešće kasni zbog povećanog turističkog prometa. Također planiramo uvođenje novih sadržaja koji bi privukli turiste da ostanu više dana, a to su gradnja bazena koji je bitan kod rezervacije, manjeg wellnessa, proširenje igrališta za djecu te obnova sportskih terena.

SAŽETAK

Ruralni turizam je turistička aktivnost ljudi koji putuju i borave u ruralnim područjima, kako bi se okušali u različitim turističkim aktivnostima, interaktivnim sadržajima i avanturama, koja nude domaćinstva u bogatim prirodnim okruženjima, s ciljem relaksacije i razonode. Uz to, kušaju domaću, tradicionalno pripremljenu hranu te napitke spravljene ili prerađene od biljaka s tog područja, u moslavačkom kraju obično su to ukusne vinske kapljice. Ruralnim turizmom smatraju se seoske, lovne, ribolovne, gastro, vjerske, kulturne, avanturističke, vinske, zdravstvene turističke aktivnosti, ako se odvijaju na ruralnom području. Za turiste koji se odluče na noćenje, ponudit će im se smještaj u kućama tradicionalne arhitekture ili nekom sličnom obliku smještaja koje se uklapa u seoski ambijent. Agroturizam je oblik turizma koji poljoprivrednim domaćinstvima omogućuje dodatni izvor prihoda. Pored pružanja usluge privremenog smještaja i interakcijskih sadržaja na edukacijskom ili radnom poljoprivrednom gospodarstvu, turisti upoznaju lokalno stanovništvo i običaje, biljni i životinjski svijet na OPG-u te im je omogućena i konzumacija domaćih proizvoda te kupovina istih. Ako se osvrnemo na povijesni razvoj turizma, uočavamo da su ruralna područja u različitim razdobljima privlačila ljude na provođenje ugodnog života i dokolice. Okolina i zaštićena priroda tradicionalnih seoskih zajednica na ruralnim područjima u novije vrijeme privlači sve veći broj urbanog stanovništva kojima je svakodnevica užurbana i ispunjena stresom. Ruralni predjeli i selo u užem su izboru sve većeg broja turista što stranih, što domaćih te se tako sve više povećava zanimanje za ruralni, seoski i agroturizam. Ruralni turizam zauzima značajno mjesto u turističkoj ponudi moslavačkog kraja. Regija Moslavine bogata je prirodnim atrakcijama i kulturnom baštinom, poznata je po vrhunskoj gastronomiji i kvalitetnoj ponudi autohtonih vina, osobito Škrleta, a neposredna blizina Moslavačke gore i Parka prirode Lonjsko polje omogućava joj bolju promociju kao odredišta za provođenje aktivnog odmora i edukacije u prirodnom okruženju.

Ključne riječi: ruralni turizam, agroturizam, ruralna područja, aktivnosti, tradicija, Moslavina

SUMMARY

Rural tourism is a tourist activity of people who travel and stay in rural areas to try out various tourist activities, interactive facilities and adventures offered by households in rich natural environments, with the aim of relaxation and leisure. In addition, they taste home-made, traditionally prepared food and drinks made or processed from plants from the area, in the Moslavina region usually fine wine varieties. All rural, hunting, fishing, gastro, religious, cultural, adventure, wine and health tourism activities, if they take place in a rural area, are regarded as rural tourism. Tourists who decide to spend the night will be offered accommodation in houses of traditional architecture or some similar form of accommodation that fits into the rural ambience. Agrotourism is a form of tourism that provides agricultural households with an additional source of income. In addition to providing temporary accommodation and interactive facilities on educational or working farms, tourists also get to know the local population and customs, flora and fauna on the family farm, but they are also allowed to consume local products and buy them. When looking back at the historical development of tourism, it is noticeable that in different periods rural areas have attracted people to spend a pleasant life and leisure. In recent times, the environment and protected nature of traditional communities in rural areas are attracting an increasing number of urban populations to whom everyday life is hectic and filled with stress. An increasing number of tourists, both foreign and domestic, choose rural areas and villages as their destinations, and thus increasing interest in rural and agricultural tourism. Rural tourism occupies a significant place in the tourist offer of the Moslavina region. The Moslavina region is rich in natural attractions and cultural heritage, known for its excellent gastronomy and quality offer of indigenous wines, especially Škrlet, and the proximity of Moslavačka gora and Lonjsko polje Nature Park allows it to be better promoted as a destination for active vacation and education in the natural environment.

Keywords: RURAL TOURISM, AGRITOURISM, RURAL AREAS, ACTIVITIES, TRADITION, MOSLAVINA